

І СТАВОК, І МЛИНОК...

Ідилія українського села здавна описана майстрами пера, оспівана дзвінкими голосами талановитого народу. Пам'ятаєте,

«...і ставок, і млинок, і вишневенький садок». Привабливо, аж дух захоплює. Справді, казкова краса матінки-природи рідного краю, помножена на рукотворну атрибутику праці та відпочинку, переважали на терезах долі багатьох поколінь щоденні нелегкі клопоти, міцно утримуючи людь у селах і на хуторах. Тут все було поруч в органічному поєднанні — широке поле, кухня, гойдалка біля ставу в оточенні старих верб і суворий сільський староста.

Сиві бабусі й дідусі, згадуючи свою молодість, висловлюються так: «Колись було важко на руки, але легше для душі». І з цим не можна не погодитись. Навальні реформи кожної чергової п'ятирічки круто міняли місцями заняття для рук і душі. Нерідко їх так переплутували, що наймудрішому рільникові важко було збагнути, коли треба землю орати, а коли пісно заводити. Мінялися побут, обряди, зміст та й тривалість самого буття. Передчасно обтяжені дріб'язковими клопотами і гамидером «перетворень», душі селян почали згасати, прихолодати...

Але не тільки про це хотів повести мову. Загалом про наше село, його минуле і сучасне, щоб торкнутися того ґрунту, на якому у батьків зародилася фатальна для села і така крилата думка, визначаючи подальшу долю своїх дітей: «Ідьте до міста, може, хоч по-людськи будете жити». І Ідуть. Рідко на рік чи два. Переважно — на вік, засіваючи (навіть уже забруковані чи й заасфальтовані) сільські вулиці хатами-пустками.

Річиця, наприклад, нічим не відрізняється від багатьох інших сіл ні нашого, ні сусідніх районів. Хіба тим, що трохи віддаленіша від насичених про-

мисловістю міст та гоміньких авто- і залізничних магістралей. А у віддаленому минулому тут не було ні панів, ні колоністів з розкішними маєтками та рукотворними парками, як у Садовому, Воскодавах, Чудниці. Бідні піскуваті ґрунти, болотисті угіддя, хоча і з привабливими краєвидами, не притягували до себе тих, хто бажав швидко розбагатіти. Все було у руках і волі корінних поліщуків.

Жили у різних статках: хто як міг. Спільною залишалася хіба що думка про майбутнє своїх дітей. Кожна сім'я не відсидала синів та дочок десь шукати своєї долі. Намагалася тут навчити мудрості ходити біля землі та худоби, за зиму-другу прилучити до ковальської, шевської, кравецької, ткацької та ще якоїсь справи. Гуртом дбали про розвиток дрібних промислів.

Здалося б, які промисли могли бути у «глухий» Річиці? Були. Не Бог знає які, але густо водилися. Ще й сьогодні є немало людей-свідків, які можуть показати, де стояли майстерні по виготовленню чи ремонту возів та коліс до них, дві олійниці, дві кузні, водяний млин.

Недарма селянина здавна називають мудрим. Він хтосьна з якого часу зумів перетворити сезонність своєї праці у постійну. За красною літєчка йому ніколи й чарки перехилили: робота набігає на роботу. А зимою як? Також треба діло рукам. І не тільки запастися дровами чи борошном, але й копічину приторгувати або працюю набути. Коли не вистачало справ у місцевих майстровитих людей, йшли до лісу дьоготь варити з березової кори, добиралися в Тучин на суконні та шкіряні фабрики.

Це чоловіки. Вистачало турбот і жіноцтву. Їх руки не знали втоми біля прядки волокна льону й конопель на нитки. Щоб не було самотньо, молодіці з дівчатами збиралися на вечорницях і досвітках,

Там і оповіді, і перекази, і жарти з піснями. Самі нитки виготовляли, самі у мотки складали, самі фарбували та пологоно і килими ткали. За словами старожилів, колись у Річиці було більше власних ткацьких верстатів, як тепер легкових автомашин.

Хай у читача не складеться враження, ніби оце прославляю минуле і охаюю сучасне. Зовсім ні. Селянинові колись фізично було набагато важче, ніж тепер. Тоді скрізь і в усьому натискувалося на мозолі. Зараз виручають трактори, автомашини, електромотори. Полішилося житло, надвірні будинки. Але заодно й з набулим багатом загублено, аж до можливості розпоряджатися на свій розсуд особистим часом і даними природою можливостями. Тепер навіть рядові виконавці найзвичайнісінських польових робіт часто чекають розпоряджень якщо не від керівника господарства, то від агронома, бригадира чи ще когось, пригнічуючи власну ініціативу. Немає напруженої праці, втрачається бурхливість та емоційність відпочинку, ознакою якого здавна була голосиста пісня косарів, жнивирів, поліщаниць або хлопців з дівчатами у вечірнім селі. А чи часто ми тепер чуємо на наших вулицях традиційний чарівний спів?

Як стверджував при розмові 50-літній рільник, ніби тепер усе є, немає лише справжньої радості від життя. Можна з ним погоджуватися чи не погоджуватися. Але не можна заперечити, що радість — це спів душі. А чи стане вона (душа) співати, затиснена безліччю щоденних побутових клопотів? Ось навіть таке: де тому ж мешканцеві Річиці змолоти жито, пше-ницю, аби напекти з свіжого борошна хліба чи пирогів? Найближчий млин у Воскодавах. Крупорушку чи олійницю можна напитати у Гощі на насінневому заводі, або в селах сусідніх районів. Не пошиєш у селі й верх-

нього одягу, не підіб'єш розтоптаного взуття. А колись усе це виконували місцеві майстрові люди.

У недалекому минулому в Річиці не тільки самі собі й сусідам подавали побутові послуги, а й організовували промисли. Звичним було копати торф на осушення болот для опалення жител. А в кінці тридцятих років нинішнього століття в урочищі Вереси відкрили було рудник видобутку болотної руди. Виймали її з надр землі і транспортували везами на залізничну станцію Любомирка. Селяни й тут мали заробіток...

Згодом під лозунгом оновлення сіл зруйнувалися кузні, стельмаші, олійниці, дамби на річках і млини, розрівнялися котловани корисних копалин. Забулося, як виготовляли нитки й пологоно. Думалося: нащо оте усе? Держава подбає, обіцяючи світле майбутнє. Вона ж, монополізувавши землю засоби виробництва, за і саними і неписаними законами повинна була забезпечити усім необхідним своїх громадян. Не зуміла. Не змогла. Бо не хотілося брати на себе зайву ношу, віддавши нас усіх разом на багаторічне випробування. А чи виживемо?

Ні, не заросла бур'янами Річиця, як і десятки інших сіл нашого краю. Вистояла, хоча помітно й постаріла від надмірно затрачених зусиль в боротьбі за своє існування. Гордиться, що зберегла 238 дворів. Мріє про водогін, газифікацію і, звичайно, про відновлення млина на притоці Горині з однойменною назвою Річиця.

Хай воскресає у селах все добре й корисне, несправедливо розрушене й забуте!

Спиридон КРАВЧУК.

